

Jana Horváthová (Muzeum Romskiej Kultury, Brno, Czechy)

Muzeum Romskiej Kultury w Brnie

1. POCZĄTKI – POWSTANIE MUZEUM

Po Aksamitnej Rewolucji¹ prawie wszystkie nowe podmioty romskie – partie polityczne tamtych czasów – prosiły o powołanie ich własnego muzeum. Powstało to muzeum wiosną 1991 r. z inicjatywy niewielkiej grupy inteligencji romskiej w morawskim mieście Brno. Historyk, Jana Horváthová², miała zaszczyt być częścią grupy czterech osób, które budowały muzeum od podstaw. Muzeum powstało w bardzo dobrym momencie, w chwili euforii po upadku komunizmu. W tym czasie społeczeństwo było ciekawe nieznanego mu fenomenu obecności Romów. Celem byłego państwa komunistycznego było ich asymilowanie, a polityka przymusowej asymilacji nie sprzyjała pamięci o historii Romów oraz o ich kulturze³.

Muzeum Romskiej Kultury (zwane dalej MRK) kontynuuje dziedzictwo pierwszej organizacji romskiej w Czechosłowacji – Związku Cyganów-Romów (Svaz Cikánů-Romů, 1969–73). Powstał on w czasie zauważalnego ograniczenia komunistycznej opresji po Praskiej Wiośnie 1968 r. Po inwazji wojsk radzieckich nastąpiła likwidacja procesu demokratycznego. Związek został rozwiązany przez nowe kierownictwo partii komunistycznej. Członkowie Związku planowali utworzenie MRK, a nawet tworzyli kolekcje muzealne. Po rozwiązaniu jednak, zbiory te zostały przekazane państwowemu (oczywiście nieromskiemu) muzeum (Morawskiemu Muzeum Regionalnemu w Brnie). Trzech z czterech założycieli, dążących do utworzenia Muzeum Kultury Romskiej, było członkami Związku Cyganów-Romów⁴.

¹ Aksamitna Rewolucja odbyła się między 17 listopada a 29 grudnia 1989 r. Ta pokojowa rewolucja doprowadziła do upadku reżimu komunistycznego i przejścia do demokratycznych zasad w Czechosłowacji.

² Ph Dr. Jana Horváthová (1967), historyk i muzeolog, do 9 sierpnia 1991 r. jej nazwisko brzmiało Holomková.

³ Więcej na temat asymilacji Romów w czasach reżimu komunistycznego można znaleźć na przykład w: Davidová Eva, *Powojenny rozwój w życiu Romów 1945–1989* [w:] Zdeňka Jařabova i Eva Davidova (red.), *Žítie v černi i bieli*, Galeria, Praga 2000, s. 67–77.

⁴ Mgr. Bartoloměj Daniel (1924–2001), pierwszy historyk romski w Czechosłowacji, inż. Karel Holomek (1937), inżynier, lider i publicysta romski, Ph Dr. Eva Davidová (1932–2018), CSc., etnolog, ekspert romski.

Muzeum Kultury Romskiej powstało w kwietniu 1991 r. jako stowarzyszenie obywatelskie – organizacja pozarządowa. Nasze wysiłki na rzecz stworzenia muzeum państwowego, dotowanego przez państwo, okazały się wówczas niewystarczające. MRK od początku było wyspecjalizowaną instytucją apolityczną, pomimo usilnych starań politycznej partii Romów⁵, aby utrzymać kontrolę nad nowo utworzonym muzeum. Założycielom MRK udało się zachować niezależność, tak niezbędną dla obiektywnej pracy dokumentacyjnej prowadzonej przez instytucję pamięci, jaką w zamierzeniach miało być nasze MRK.

MRK było w pierwszej fazie – do końca 2004 r. – finansowane w większości za pośrednictwem różnych dotacji. Oprócz Ministerstwa Kultury, które wspierało Muzeum poprzez Departament Kultury Regionalnej i Mniejszościowej oraz Program Integracji Romów, były to: Fundusz Społeczeństwa Otwartego oraz Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (NROS), które założyły Muzeum. Dzięki naszej współpracy z Domem Anny Frank w Amsterdamie, w dziedzinie edukacji i badań nad Holocaustem, jednym z naszych darczyńców został też Rząd Królestwa Niderlandów.

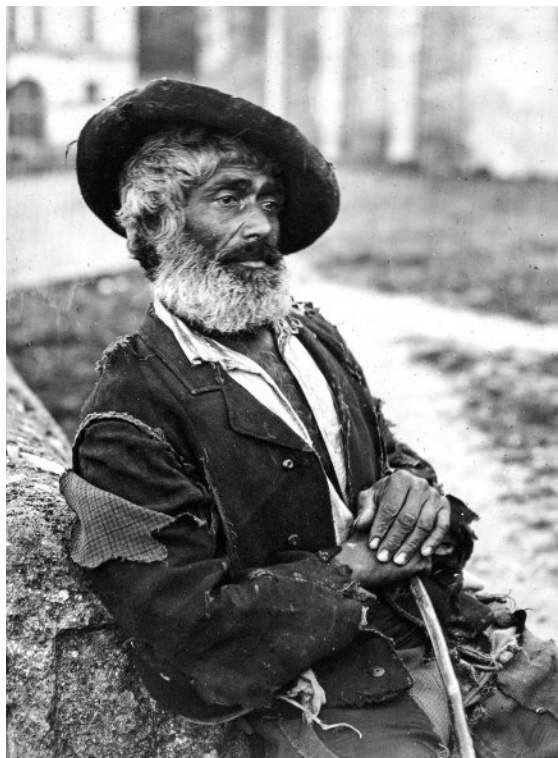
Pozłacany naszyjnik, biżuteria autorstwa Moniki Vontszemüové,
z kolekcji NEONOVUM, 2016
(fot. A. Babjárová, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

⁵ Partia polityczna Romska Občanská Inicijativa (Romska Inicjatywa Obywatelska, 1989–2009) liczyła 60 000 członków na początku lat 90. ub. wieku.

Początkowa działalność Muzeum odbywała się w tymczasowej lokalizacji, w wynajętym biurze, które służyło jako gabinet i przyszły magazyn zbiorów muzealnych. Przestrzeń powiększyła się do 2, a następnie 3 i wreszcie 4 pomieszczeń. Jedno z nich służyło jako mały magazyn. Zbiory muzealne zostały pozyskane i uformowane dzięki wyprawom terenowym, wkrótce jednak brakowało miejsca na ich magazynowanie. W 1998 r. wynajęliśmy mały dom i założyliśmy oddzielny magazyn. Przestrzeń wystawowa była jednak bardzo skromna.

2. MISJA MUZEUM

Misja MRK pozostała niezmienną od czasu powstania muzeum: udokumentować w skali globalnej, jeśli to możliwe, historię i kulturę Romów jako ponadpaństwowej grupy etnicznej. W związku z tym interesuje nas każda grupa etniczna lub podgrupa pochodzenia romskiego. Celem jest zachowanie oryginalnych zapisów – świadków tej kultury oraz przedstawienie tych zapisów i naszej wiedzy społeczeństwu.

Rom hiszpański, ok. 1870 r., Hiszpania
(autor nieznany, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

W drugim roku istnienia Muzeum zaczęliśmy od akcji wystawienniczych. Za każdym razem jednak musieliśmy znaleźć odpowiednie miejsce na wystawę.

3. WYSTAWY ORGANIZOWANE PRZED 2000 ROKIEM

Nasza pierwsza wystawa, nazwana „Roma w Czechosłowacji”, została zorganizowana w 1992 r. przez największe morawskie muzeum – Morawskie Muzeum Regionalne. Połączenie z tą instytucją, z uwagi na cięcia dotacji państwowych, było jednym z największych zagrożeń, przed którymi stało MRK w 2008 r. i ponownie musiało się z nimi zmierzyć w 2012/2013 r. Zorganizowano kilka następnych wystaw ale było ich, przed 2000 r. niewiele, ze względu na brak przestrzeni wystawienniczej.

Rok 1997 był początkiem wędrownej wystawy prac artystów romskich – *E luma romane jakhenca* (‘Świat oczami Romów’). Do tej pory była ona prezentowana w wielu krajach na świecie, w tym w: USA, Rosji, Szwecji, Norwegii, Danii, Holandii, Niemczech, Austrii i innych.

W roku 1999 ponownie w Morawskim Muzeum Regionalnym pokazano wystawę: *Rodas amaro than* (‘W poszukiwaniu domu’). Wydano wtedy publikację *Romowie – tradycja i teraźniejszość*.

4. STAŁY BUDYNEK MUZEUM

Poza wystawami, pracownicy Muzeum prowadzili wiele wykładów, dbali o upamiętnienie strat spowodowanych prześladowaniami podczas II wojny światowej, udzielali konsultacji na temat nowo opublikowanych podręczników, organizowali koncerty i uczestniczyli w przygotowaniach do festiwali romskich.

Państwo zauważyło działalność małej organizacji pozarządowej i poparło efekty jej pracy – przeznaczyło dla Muzeum stały budynek. Przekazano około 36 milionów koron czeskich na sfinansowanie rekonstrukcji jednego z uszkodzonych, opuszczonych domów w centrum romskiej dzielnicy w Brnie. To gmina miasta wybrała budynek i jego okolice. Muzeum, na początku swojego istnienia, nie mogło liczyć na sympatie ze strony władz lokalnych.

Również obecnie łatwiej jest uzyskać wsparcie i empatię ze strony władz państwowych, niż gminnych. Przedstawiciele lokalnych samorządów są często pod wpływem konwencyonalnych stereotypów, podobnie jak tamtejsze społeczeństwo.

Pod koniec 2000 r. Muzeum przeniosło się do stałego budynku. Liczba pracowników wzrosła w nowym miejscu z 5 do 12.

Wzmogła się działalność wystawiennicza. W latach 2001–2004 zrealizowano następujące wystawy:

Muzeum Romskiej Kultury, Brno

- 2001 Prace najbardziej znanego czeskiego romskiego artysty Rudolfa Dzurko (1941–2013).
- 2002–2003 *Romano drom* – zdjęcia etnografki Evy Davidovej.
- 2003–2004 *Wędrowanie w obrazach. Romowie w dziełach plastycznych od XVII do XX wieku*. Wystawa prezentująca cygańską tematykę w obrazach znanych autorów – ze zbiorów Galerii Narodowej w Pradze i innych prestiżowych instytucji.
- 2004 *Romskie przebudzenie/Roma avakening*, portrety stu osobistości romskich z Czech, autorstwa amerykańskiego fotografa Chada Evansa Wyatta.

5. PRZEŁOMOWY ROK 2005

Po przejściu do pięciokondygnacyjnego budynku, którego utrzymanie było zbyt drogie, stało się jasne, że finansowanie za pomocą dotacji nie jest wystarczające. Rozpoczęły się negocjacje dotyczące możliwości przekazania muzeum pod opiekę państwa. Przez długi czas okazywało się to nieskuteczne. W 2004 r., dzięki

osobistym spotkaniom kierownictwa Muzeum z członkami rządu socjaldemokratycznego, pomysł ten został przeforsowany.

1 stycznia 2005 r. powołano Muzeum Kultury Romskiej, jako organizację dofinansowaną przez państwo – nadzór nad placówką sprawuje Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej. Muzeum przyporządkowano do wyspecjalizowanych instytucji pamięci, muzeów i galerii – posiadających ogólnopństwowe kompetencje. Są to najważniejsze instytucje kulturalne w państwie.

Warunkiem było, aby Muzeum (dotąd organizacja pozarządowa) przekazało państwu cały dobytek, wliczając w to jego kolekcje. Liczba profesjonalnych pełnoetatowych pracowników wzrosła do 23. W rzeczywistości więcej osób pracuje w Muzeum na pół etatu i jako wolontariusze. 7 osób to wyspecjalizowani pracownicy – kuratorzy zbiorów. Działania związane z gromadzeniem i badaniami poszerzyły się, a jakość wystaw wzrosła. Po raz pierwszy do przygotowania wystaw zaangażowano artystów, architektów i dekoratorów a wystawy są ubezpieczone. Wzrasta również jakość zabezpieczenia zbiorów, które są teraz przechowywane w wyspecjalizowanej, klimatyzowanej przestrzeni.

6. STAŁA EKSPOZYCJA NAZWANA – *ROMSKA OPOWIEŚĆ*

Dzięki finansowemu wsparciu Królestwa Niderlandów pierwsza część stałej wystawy została otwarta w 2005 r. Są to dwie sale poświęcone okresowi powojennemu. W 2006 r. otwarto salę poświęconą Holokaustowi Romów, dzięki wsparciu

Spotkanie upamiętniające ofiary romskiego Holokaustu w miejscu byłego tzw. cygańskiego obozu w Hodoninie, k. Kunsztatu w Czechach (fot. A. Holubovský, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (Zespołu ds. Współpracy Międzynarodowej w zakresie Edukacji, Pamięci i Badań Holocaustu – ITF⁶), którego członkiem zostało MRK w 2002 r.

W 2011 r., w ramach obchodów 20-lecia istnienia MRK, została udostępniona w całości ekspozycja stała. Zajmuje ona powierzchnię 351 m² i obejmuje całe piętro budynku. Historia Romów od ich wyjścia z Indii do chwili obecnej prezentowana jest w 6 salach.

7. WYBÓR WYSTAW Z LAT 2005–2018

- 2005 *Czarna ziemia – Biały chleb* (*Kal'i phuv-parno maro*). Elementy kultury romskiej, które się przenikają z głównym nurtem kultury.
- 2006 *Bogata Dusza* (*Čalo vodi*). O literackiej twórczości Romów. Muzeum opublikowało książkę o tym samym tytule⁷.
- *Co nosisz?! (S'óda pre tute?!)*. Wystawa poświęcona stylom ubierania się różnych grup Romów na świecie.
- 2007 *Rzemiosło naszych przodków* (*Sikh'lard'i but'i – somnakuñibut'i*).
- 2007 *Jak ludzcy jesteście* (*Manuš andre amende*). Boże Narodzenie w rodzinie Romów.
- 2008 *Rzeźba romska 2008*. Wystawie towarzyszyło pierwsze sympozjum rzeźby romskiej, które przerodziło się w odbywające się cyklicznie – co dwa lata – wydarzenie z udziałem zagranicznych gości.
- 2009 *Żyć! Twórczość artystyczna austriackiej artystki romskiej, Ceiji Stojka (1933–2013)*.
- 2010 *Plótno dla wielkich czarnych oczu*. Cyganie w wielkoformatowych obrazach olejnych, autorstwa sugestywnej czeskiej artystki, Bohumili Doleželovej (1922–1993). Jej ekspresjonistyczne prace są porównywane do prac meksykańskich muralistów jak David Alfaro Siqueiros i Diego Rivera.
- 2010/2011 *Pewnego razu... Kaj sas, kaj na sas, guleja bachattleja*. Świat romskich baśni, zebranych przez Milenę Hübschmannovą (1933–2005)⁸.
- 2013 *Uwierzyć lub nie* (*Pa'tan – ma pa'tan*). Romowie i media.

Jeśli chodzi o wystawy w 2016 r., koniecznie trzeba wspomnieć o ekspozycji poświęconej romskiej biżuterii: Skarb Romów (*Amare somnaka*). Tajemnica rom-

⁶ Został przemianowany na International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA (Międzynarodowy Związek Pamięci Holocaustu) w styczniu 2013 r.

⁷ Kramářová Jana i Sadílková Helena, *Rich Soul/Čalovod'i. Antologie prozaických textů romských autorů z ČR*, Brno, Muzeum Kultury Romskiej, 2007.

⁸ Doc. PhDr. Milena Hübschmannová, CSc. (1933–2005), ekspert ds. Romów; zainicjowała studia romskie w Czechosłowacji. Zbiór jej rękopisów, notatek terenowych i zapisów w języku romskim jest zdeponowany w MRK.

Sala nr 2 stałej wystawy Muzeum Romskiej Kultury, poświęcona współczesnej historii Romów, 2017, Brno
(fot. A. Holubovský, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

skiej biżuterii. Wydano dwujęzyczną, czesko-angielską publikację, o tej samej nazwie dla uzupełnienia wystawy.

W 2017 r. w Muzeum odbyło się V Międzynarodowe Sympozjum Rzeźby. Podczas gdy przez wszystkie poprzednie lata (pierwsze odbyło się w 2008 r.) było ono skierowane głównie do rzeźbiarzy, najnowsze zawierało również obrazy, rysunki i inne media. Czternastu romskich artystów z krajów Grupy Wyszehradzkiej wzbogaciło własny warsztat, jak i wzbogacało zdolności innych, dzieląc się doświadczeniami pochodzącymi zarówno z profesjonalnych obszarów artystycznych, jak i sztuki nieprofesjonalnej. Produkty sympozjum, wraz z innymi pracami z Kolekcji Sztuk Wizualnych MRK, zostały przedstawione na wystawie *Wszechświat jest czarny (O komos hino kalo)*, która odbyła się w słynnej w całym kraju Galerii Morawskiej w Brnie.

W 2018 r. Muzeum zorganizowało wystawę *Moje światy (Mire sveti)*, na podstawie pracy Andreja Pešty, który był nie tylko fotografem, ale także artystą i pisarzem. Wydano też dwujęzyczną publikację pod tym samym tytułem.

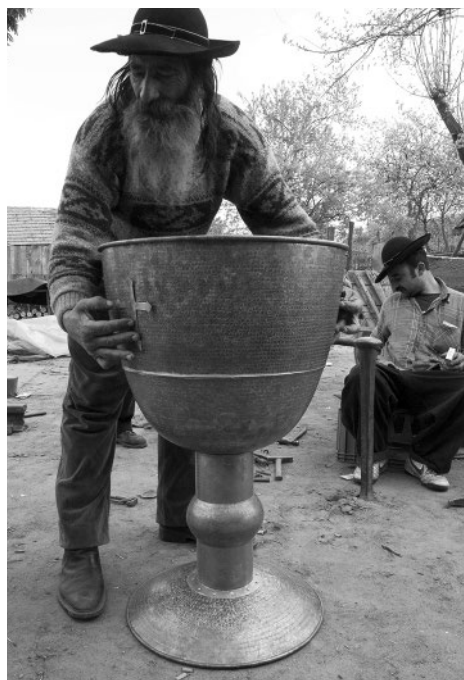
Muzeum produkuje filmy dokumentalne dla wszystkich wcześniej wymienionych wystaw czasowych. Jest to możliwe, ponieważ Muzeum zatrudnia zarówno profesjonalnego reżysera filmowego i dokumentatora wideo, jak i profesjonalnego fotografa. Film poświęcony osobie Andreja Pešty (reż. A. Babjárová) został w tym roku wyróżniony nagrodą główną Musaion Film – jest to festiwal filmów wyprodukowanych przez muzea w Uherskim Brodzie (CZ). Zdjęcie A. Holubovskiego, fotografa Muzeum i kuratora zbioru fotografii, zrobione podczas jego

Wystawa fotografii Andreja Pešty, *Mire sveti/Moje světy*, 2018
(fot. A. Holubovský, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

Warsztaty z polską artystką romską
Małgorzatą Mirgą-Tas w ramach tygodnia
sztuki, 2017 (fot. A. Holubovský, ze zbiorów
Muzeum Romskiej Kultury)

Kotlarz ze swymi wyrobami, Sibiu
(Rumunia), 2008 (fot. S. Šreková, ze zbiorów
Muzeum Romskiej Kultury)

Noc Muzeów w Muzeum Romskiej Kultury, maj 2017, Brno
(fot. A. Holubovský, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

wycieczek terenowych, otrzymało w tym roku główną nagrodę w konkursie fotografii muzealnych. Konkurs ogłaszany jest przez jedno z największych czasisk muzeów, Morawską Galerię (Brno, Czechy).

MRK oferuje od 6 do 10 wystaw do wypożyczenia⁹. Wędrujące ekspozycje i kolekcje są dla nas bardzo ważne.

Nasza średnia roczna liczba uczestników zdarzeń muzealnych, w tym zwiedzających wystawy i biorących udział w zdarzeniach poza budynkiem Muzeum, wynosi około 30 000.

8. ZBIORY MUZEUM LICZĄ OKOŁO 30 000 POZYCJI INWENTARZOWYCH, ZGROMADZONYCH W 13 DZIAŁACH:

- Rzemiosło, zawody i zatrudnienie.
- Rodzaje mieszkań romskich.
- Wyposażenie wnętrz.
- Tkaniny.
- Biżuteria i kosztowności.
- Plakat i zaproszenie.
- Pisemne materiały (manuskrypty, dokumenty).

⁹ Oferta wystaw objazdowych do wypożyczenia, dostępna jest na naszej angielskiej stronie internetowej: <http://www.rommuz.cz/en>.

Noc Muzeów w Muzeum Romskiej Kultury, maj 2017, Brno
(fot. A. Holubovský, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

- Sztuka awizualna.
- Miejsce kultury romskiej w kulturze powszechnej.
- Kolekcje zdjęć, filmów, audio-dokumentacji.
- Dokumentacja działalności Muzeum – archiwum.

Muzeum zatrudnia profesjonalnego dokumentalistę wideo. Oprócz nagrań terenowych produkuje również filmy dokumentalne, zwłaszcza podczas autorских wystaw w Muzeum. Nakręciliśmy między innymi film dokumentalny o Holokauście Romów¹⁰, filmy prezentacyjne o Muzeum itp.¹¹

9. PRZECHOWYWANIE KOLEKCJI – MAGAZYNY

Muzeum posiada obecnie 6 magazynów, w których utrzymywane są warunki odpowiednie do rodzaju i materiału zdeponowanych zbiorów.

¹⁰ *They Are Painful Memories*, reż. Monika Rychlíková, 2002, taśma 28', Museum of Romani Culture and AFIS – Association Film and Sociology. With English, German and Czech subtitles.

¹¹ *Muzeum Romskiej Kultury, prezentacja 2015*, reż. Anna Juránková, materiał filmowy 8', Muzeum Kultury Romskiej. Z napisami w języku angielskim, niemieckim i czeskim; *Pod lupą. 20 lat Muzeum Romskiej Kultury*, reż. Martin Chlup, 2012, materiał filmowy 52', Muzeum Romskiej Kultury. Z napisami w języku angielskim i czeskim.

Romski ślusarz ze swym wyrobem, Beclean (Rumunia), 2008
(fot. S. Šreková, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

10. BADANIA TERENOWE

Terenowe wyprawy odbywają się regularnie w Republice Czeskiej i na Słowacji. W zależności od finansów, są organizowane również wyprawy zagraniczne. Badania i dokumentacja koncentrują się przede wszystkim na:

- Życie codzienne (rzemiosło, muzyka).
- Język i literatura romska.
- Holocaust.
- Sztuka.

11. BIBLIOTEKA I CZYTEL尼亚

Wydawnictwa są dostępne dla publiczności za darmo, w zakresie korzystania na miejscu i bezpłatnego dostępu do Internetu. W zbiorach bibliotecznych znajdują się utwory romskie jak i literackie studia o Romach, a także różne światowe czasopisma o tematyce romskiej. W sumie biblioteka posiadała 8200 pozycji (na koniec 2017). Od 2010 r. istnieje e-katalog i automatyczny system dostępu poprzez stronę internetową Muzeum.

Od 1992 r. monitorujemy i archiwizujemy artykuły prasowe na temat Romów-Cyganów.

12. PUBLIKACJA LITERATURY, AUDIO I WIDEO

Od 1992 r. wydawany jest rocznik o tematyce romskiej – „Biuletyn”¹². Dziś jest to duża publikacja o objętości 150 stron.

Publikujemy także własne wydawnictwa. Antologia, „Čalo vod’i”¹³ (Bogata duša), wzbudziła spore zainteresowanie w środowisku, spotkała się też z pozytywnymi recenzjami.

Regularnie wydajemy naszą kolekcję w formie katalogów – do tej pory wydano katalogi omawiające następujące kolekcje: sztukę, tekstylia i biżuteria, rzemiosło, zawody i profesje oraz katalog plakatów i zaproszeń¹⁴.

Wydaliśmy również nagranie CD z tradycyjną muzyką romską z Czechosłowacji: Gila Ďila Gilora 2002, płytę z piosenkami tematycznymi „Zagłada” – bolesne wspomnienia w niej zawarte uzupełnia nasz homonimiczny film o Romach „Holokaust, DVD z dokumentami Muzeum”¹⁵. Wszystkie są dostępne w naszym e-sklepie na naszej stronie internetowej <http://shop.rommuz.cz/>.

13. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

MRK przyjmuje z zadowoleniem zarówno gości romskich, jak i nieromskich. Motem Muzeum jest:

Jesteśmy przestrzenią, w której spotykają się różne kultury. Zachowujemy przykłady romskiej historii i kultury jako części dziedzictwa Europy. Kształcimy młode pokolenia, aby były tolerancyjne i doceniały inne kultury. Jesteśmy zaangażowani w walkę z ksenofobią i rasizmem. Otwieramy drogę do nowego zrozumienia

¹² „Biuletyn Muzeum Romskiej Kultury”, drukowany od 1992 (nr 1) do 2011 (nr 20). Od 2012 r. „Biuletyn” publikowany jest jako e-book na stronie internetowej Muzeum pod adresem: <http://www.rommuz.cz/en/annual-report/>.

¹³ Zobacz przypis nr 7.

¹⁴ Jana Horváthová (red.), *Sbírky Muzea romské kultury. Výtvarné umění (přírůstky 1991–2005). Romští autoři/Collections of the Museum of Romani Culture. Visual Arts (acquisitions 1991–2005) Romani Artists*, Muzeum Romskiej Kultury, Brno 2005.

Helena Danielová (red.), *Sbírky Muzea romské kultury. Textil. Šperk (přírůstky 1991–2006)/Collections of the Museum of Romani Culture. The Textile Collection and the Jewellery Collection (acquisitions 1991–2006)*, Muzeum Romskiej Kultury, Brno 2007.

Jana Poláková (red.), *Sbírky Muzea romské kultury: Tradiční řemesla, profese a zaměstnání (přírůstky 1991–2007)/Collection of the Museum of Romani Culture: Traditional Crafts, Professions and Employment (acquisitions 1991–2007)*, Muzeum Romskiej Kultury, Brno 2008.

Irena Pavelková (red.), *Sbírky Muzea romské kultury: Fond plakátu a pozvánek, přírůstky 1991–2012/Collections of the Museum of Romani Culture: Fundo of Poster and Invitations (acquisitions 1991–2012)*, Muzeum Romskiej Kultury, Brno 2014.

¹⁵ Zobacz przypisy numer 10 i 11.

korzeni romskiej tożsamości. Wszystko to robimy w imię wzajemnego zrozumienia. Dla dialogu kultur. Dla nas.

Silnym impulsem do ustanowienia MRK była obawa przed nieodwracalnym wyginięciem unikalnej kultury romskiej i próba ratowania jej pozostałości. Poprzez zbieranie skarbów chcieliśmy dać Romom możliwość poznania ich bogactwa i znalezienia sposobu na utratę tożsamości.

Z drugiej strony, chcemy poprawić znajomość kultury i historii Romów przez nie-Romów, przedstawić „budzący lęk” świat Romów i pokazać, że kultura ta nie jest sprzeczna z innymi kulturami, ale jest ich integralną częścią – brakującym elementem w mozaice europejskiego świata. Chcemy zmienić negatywne stereotypy w wiedzę opartą na znajomości historii, która buduje zrozumienie i szacunek.

Skupiamy się na edukacji dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Dlatego zatrudniamy edukatorów muzealnych. Na wystawy przychodzą szkolne wycieczki, a nasi wychowawcy ożywiają je za pomocą animacji i gier dostosowanych do wieku dzieci. W Muzeum codziennie odbywają się zajęcia indywidualne. Oprócz szkół mamy również programy przeznaczone dla różnorodnych grup odwiedzających.

14. KLASY WYCHOWAWCÓW DLA DZIECI, PROJEKT DESEGREGACJI I KLUB CZASU WOLNEGO

MRK jest instytucją pamięci. Jednakże, biorąc pod uwagę naszą wiedzę na temat przyczyn bieżących problemów wspólnego zamieszkiwania Romów i nie-Romów, nie możemy ignorować problemu złej edukacji Romów i niepowodzenia romskich dzieci w naszym systemie edukacji. Uważamy, że jest to kluczowy punkt integracji Romów w Czechach.

Jeden z naszych nauczycieli zaangażowany jest w organizację zajęć dla dzieci z pobliskiej społeczności. Resztę zadań realizują wolontariusze, którzy uczą (jeśli pozwalają na to finanse), a także opłacani pedagodzy.

Dzieci czyniące postępy otrzymują premię – zajęcia rekreacyjne – kluby dramatyczne, artystyczne i taneczne.

Zabieramy nasze dzieci do teatrów, na zwiedzanie i wyjazdy na obozy letnie, gdzie towarzyszy im pracownik Muzeum. W ten sposób staramy się pokazać dzieciom, które żyją w zamkniętym świecie romskiego „getta” w Brnie, tak zwanego Bronxu, obraz „zwyczajnego świata”, którego te dzieci nawet nie znają.

Pracownia artystyczna dla dzieci, 2017
(fot. A. Holubovský, ze zbiorów Muzeum Romskiej Kultury)

15. NOWE MOŻLIWOŚCI DLA MUZEUM

Od momentu powstania, MRK koncentruje się na kwestii ludobójstwa Romów podczas II wojny światowej. Na początku chodziło głównie o nagrywanie zeznań osób, które przeżyły prześladowanie na tle rasowym. Od 1995 roku Muzeum organizuje corocznie nabożeństwo żałobne na terenie tzw. Obozu cygańskiego w Hodoninie (powiat Kunštát), który jest morawską wersją obozu w czeskich Letach (powiat Písek), również dobrze znanego z mediów. W dwa lata później Muzeum postawiło tam pomnik. Jednocześnie zabiegaliśmy o likwidację centrum rekreacyjnego istniejącego na terenie byłego bozu koncentracyjnego dla Romów.

W 2008 r. Muzeum zainicjowało negocjacje z władzami, w celu zakupu obszaru obozu od prywatnego właściciela. Negocjacje te ostatecznie zakończyły się pod koniec 2009 r. Jednak ze względów politycznych, pieczę nad tym miejscem powierzono Ministerstwu Edukacji, które z kolei teren oddało w zarząd jednej z jego instytucji – Krajowemu Muzeum Pedagogicznemu Comeniusa i Bibliotece w Pradze. Instytucja ta rozpoczęła w Hodoninie budowę pomnika, mimo że pierwotnie, w oparciu o rezolucję rządu, zaplanowano na tym miejscu budowę Muzeum Pamięci o Holocauście Romów. Równolegle z zatwierdzoną strategią integracji Romów, obowiązującą do 2020 r., w 2015 r. rozpoczęły się negocjacje nad przekazaniem tego miejsca pamięci pod kierownictwo MRK. Obiekt, składający się z nowo wybudowanego Centrum Informacyjnego, repliki oryginalnego baraku więziarskiego i odnowionego baraku strażników przejęto ostatecznie w styczniu 2018 r. Planowane wystawy, przygotowane przez poprzedniego

opiekuna dla wszystkich trzech budynków nie zostały zakończone. To zadanie, ze względu na braki finansowe, w tym brak funduszy w samym MRK, jest niezwykle utrudnione. Oczekuje się, że kompleks muzealny zostanie udostępniony publicznie w 2019 lub 2020 r.

Od 2018 r. opieka i zarządzanie „Lety Cultural Monument” w Letach należało do MRK. Jest to miejsce masowych grobów ofiar wspomnianego wyżej Obozu Cygańskiego w Letach. W 1995 r., w związku z zainteresowaniem biura prezydenta Vaclava Havla, odsłonięto tam pomnik poświęcony romskim ofiarom, autorstwa rzeźbiarza Zdeněka Hůli. Wreszcie, w kwietniu tego roku, MRK przejęło również teren gospodarstwa hodującego tuczniki w Letach, które znajduje się na miejscu pierwotnego obozu koncentracyjnego Protektoratu. Przy wsparciu finansowym ze środków państwowych, należy zapewnić dalsze prace, w tym zburzenie chlewu i wykorzystując fundusze EOG i fundusze norweskie, zaaranżować centrum pamięci. Składać się ona ma z miejsca pamięci oraz centrum dla zwiedzających, co ma wspomóc integrację społeczności lokalnej. Poprzedni rząd socjaldemokratyczny zatwierdził uchwały dotyczące obu projektów, a także sugerowanych zadań. W oparciu o te uchwały MRK było zobowiązane do przejęcia terenu oraz jego utrzymywania i zarządzania.

Inne części rezolucji, zobowiązujące rząd do zapewnienia MRK odpowiednich warunków do podjęcia tych działań, w tym kwestie finansowania, nie zostały dotychczas wypełnione.

Tłum. Hubert Tarnowski

LITERATURA

- „Bulletin Muzea Romnské”, 1992–2018, Museum of Romani Culture, Brno 1992–2018.
- HORVÁTHOVÁ J. (red.), *Sbírky Muzea romské kultury. Výtvarné umění (přírůstky 1991–2005). Romští autoři/Collections of the Museum of Romani Culture. Visual Arts (acquisitions 1991–2005) Romani Artists*, Muzeum Romskej Kultury, Brno 2005.
- DANIELOVÁ H. (red.), *Sbírky Muzea romské kultury. Textil. Šperk (přírůstky 1991–2006)/Collections of the Muzeum of Romani Culture. The Textile Collection and the Jewellery Collection (acquisitions 1991–2006)*, Muzeum Romskej Kultury, Brno 2007.
- KRAMÁŘOVÁ J., SADÍLKOVÁ H. (red.), *Rich Soul/Čalovodí. Antologie prozaických textů romských autorů z ČR*, Muzeum Romskej Kultury, Brno 2007.
- POLÁKOVÁ J. (red.), *Sbírky Muzea romské kultury: Tradiční řemesla, profese a zaměstnání (přírůstky 1991–2007)/Collection of the Muzeum of Romani Culture: Traditional Crafts, Professions and Employment (acquisitions 1991–2007)*, Muzeum Romskej Kultury, Brno 2008.
- PAVELKOVÁ I. (red.), *Sbírky Muzea romské kultury: Fond plakátu a pozvánek, přírůstky 1991–2012/Collections of the Muzeum of Romani Culture: Fundo of Poster and Invitations (acquisitions 1991–2012)*, Muzeum Romskej Kultury, Brno 2014.

PESTA A., *O fotki*, Museum of Romani Culture, Brno 2017.

HORVÁTHOVÁ J., KŘÍŽOVÁ A., HABROVCOVÁ J., *Treasure of the Roma. Amare somnaka. The Secret of Romani Jewellery*, Museum of Romani Culture, Brno 2016.

Jana Horváthová

MUSEUM OF ROMANI CULTURE (MRC), A STATE SUBSIDIZED ORGANIZATION, THE CZECH REPUBLIC

This paper describes the sources for establishment, as well as the very beginnings of an internationally unique specialized institution which focuses on the documentation of the culture and history of the Roma as a world ethnic group. It describes the establishment of the Museum of Romani Culture in 1991 as a non-governmental organization, its development as a memorial institute which builds its activities on quality collections. Other subchapters deal with exhibition activities of the Museum, as well as the creation of its permanent exhibition, The Story of the Roma, the birth of which was, however, only possible after the acquisition of the Museum building. The Museum team moved into the building at the end of 2000 when the Museum was already run as a Civic Society Organization. Multi-source financing coming from grants was, however, not able to cover the increasing operational costs of such a large building, necessarily linked with increased headcount costs of the growing Museum team. It was a great success then when the Museum was placed on the list of state museums in 2005. Afterwards, the Museum activities were fully professionalized; in 2011 the entire permanent exhibition was opened to public. The year 2018 is a year when the scope of the Museum extended after the takeover of the administration and maintenance of two sites connected to the Roma holocaust in Czech Lands: Lety (Písek District) and Hodonín (Kunštát District) where two concentration „Gypsy” family camps were located during the WWII. Most of the Roma were deported to the Concentration Camp in Auschwitz II-Birkenau then. The Museum plans to open memorials with expositions at both sites in the future.

Jana Horváthová

MUZEUM E RROMANE KULTURAQËRO DR-O BRNO (ĆEXÏTKO REPUBLÏKA)

Kadava artiklo mothovel sār sās i genëza thaj o šird e rromane kulturaqëere muzeumesqëro, i jekhorro institùcia dr-o maškarthenutni plàno, savo thovel focus p-i dokumentàcia e Rromenqëre kulturaqëri thaj e historiaqëri, sār jekh sasundalitko etniko grùpa. Sikavel sār sās temeluime o muzeum sār na-raipnikani organizàcia dr-o berš 1991 thaj lesqëro zamavipen sār seripnasqëri institùcia kaj vâzdel pesqëre bută opra kolëkcie lache kvalitetaqëre. Javëra tel-šeraja mothoven lesqëre ekspoziciaqëre aktivimàta, thaj ini lesqëri savaxtuni ekspozìcia : „e Rromenqëri Història”. Kadaja ekspozìcia ulilàs šajutni sadaj kana o muzeum xutardàs pesqe jekh nevo kher. E muzeumesqëri ekipa nakhlàs dre kadava kher k-o agor e b./qëro 2000, thaj okona o Muzeum paruvdilàs dre jekh Civilone Dostipnasqëri Organizàcia. Love save

aven sas ververe subvencienθar našti sās te pokinen kadale bare kheresqēre astale, vaś-o aktivitēte thaj barōn sās e muzeumesqēre astale, odolesqe so sās ini sofora butedēr butārne andre. Jekh baro baxtagor areslilās, kana o muzeum sās prinzardi-no maśkar-o themutne muzeuma dr-o b. 2005. Pala kodova, e muzeumesqēre butā kerdile barbut profesionalizuime, thaj dr-o b. 2011 i sasti savaxtuni ekspozicija sās putardi e publikosqe. Dr-o b. 2018, o muzeum barilās palem thaj buxlārdilās kaj te učarel e administraciaqēri thaj e dikāripnasqēri buti duje thanenqēre, save sās vazdime pal-o Rromano Samudaripen p-e čexitka phuvā : Lety (Písekosqēro Distrikto) thaj Hodonín (Kunštátesqēro Distrikto) kaj sās duj konc-logōra „Zigeuner” famili-aqēre dr-o Dũjto Sasundalĩtko Maripen. Respaś sa o rromane phandine kaj beśen sās dre kadala logōra sās lizardine zi k-o Auschwitz-Birkenau. Dr-o avindipen o muzeum si te putrel memoriālo e ekspozicienča pala kadala duj dukhane thana.

Lava-klidā: muzeum, Rroma, dokumentàcia, kultūra, història, seripen, kolekcie-nqēro fòndo, ekspozicija, samudaripen, civilo asociàcia, organizàcia, rodlāripen.